

It is not very wise to deny the existence of this cultural dialogue with involvement of confessions in the current historical period. It is very limited because it is private, often only with certain religious organizations and does not have support from the Ukrainian state. Thus, the results are minor. Spiritual identification of Ukrainians with the family of European nations is extremely slow and contradictory. After a very long time the Ukrainian people were scattered in different parts of the empire, and thus cut off from the European context as a full and equal partner in the international relations.

With the above in view and under the described situation the issue of fast integration of Ukraine into the European and world community becomes more urgent. Religion plays a significant role in this process, which is so important to regulate by the legislation. Thus we see the need for continued reform of the Ukrainian legal system starting from the fundamental political system governed by the Constitution of Ukraine, electoral laws and in particular the body of laws governing the fundamental rights and freedoms of the citizens of Ukraine.

That is why today it is so important to conduct active research and legislative activities that will help to solve problems of civilized coexistence of the citizens of Ukraine. The foremost attention in this case should be paid to ethnic religious specifics and arrangements of relations with the relevant national church, because the national rights of minorities and generally all citizens in Ukraine are completely regulated by law.

The state by pursuing appropriate legal policy in the religious sphere should be diplomatic in the current situation, but at the same time there should be no exemptions from the law, but manifestation of a clear confidence, consistency and determination in focusing on the best European and international standards and naturally and primarily in guaranteeing the implementation of the national interests of the Ukrainian people, which will be an important step for Ukraine's accession to the European Union.

3.6 Ольга ДОБРОДУМ. РЕЛІГІЙНА СВОБОДА ТА ПРАВОСЛАВНА ОСВІТА В РУНЕТІ

Однією з головних цілей здійснення релігійної свободи є вільний доступ до освіти. Всесвітня мережа Інтернет надає таку можливість своїм користувачам. Досліджуючи питання, що ж може знайти в онлайн-просторі бажаючий здобути релігійну освіту, ми простежили можливість доступу до православної освіти в російськомовному сегменті Інтернету Рунеті.

Сама по собі релігійна освіта та доступ до неї є маніфестацією релігійної свободи, зокрема, оскільки дозволяє здійснити моніторинг свободи совісті. Назагал, розгляд даного питання міг би бути проведений у компаративістському контексті (вочевидь, що діяльність Римо-Католицької Церкви в даному відношенні є набагато інтенсивнішою), проте метою даної статті не є простеження якості релігійної освіти, але тільки її доступність, що, безумовно, не можна не враховувати при розгляді питання про релігійну свободу.

З нашої точки зору, в ситуації російської збройної агресії проти України УПЦ, яка перебуває в канонічному спілкуванні з Московським патріархатом, повинна вирішувати питання, пов'язані з Україною, в тому числі зі ставленням до країни-агресора, тоді як православні сайти Рунету займаються проблематикою, яка не має безпосереднього відношення до найфундаментальніших та найнагальніших питань існування православ'я загалом і Українського православ'я зокрема. Замість того, щоб рефлексувати з приводу маркування в ЗМІ і відображення войовничої спрямованості російської влади, її втручання у внутрішню політику сучасної України, в тому числі в аспекти її церковно-правового життя, інформаційні ресурси займаються рутинною тематикою: боротьбою з забобонами і «псевдоправослав'ям», духовною освітою та педагогікою, проблемами воцерковлення і місіонерства, катехізації та дигіталізації православної діяльності.

Можна констатувати, що на теперішньому етапі соціального розвитку в освіті все істотнішу роль грає WWW: крім світської системи освіти, її використовують також духовні навчальні заклади в процесі релігійної освіти і самоосвіти. Глобальне павутиння може сприяти вивченню священних писань різних релігій, які нині містяться у кіберпросторі в усьому різноманітті версій та інтерпретацій, смислових перекладів і мов, тлумачень і кодів.

У контексті досліджуваної проблеми можна назвати журнал «Освітній вісник», покликаний допомогти вчителям недільних і світських шкіл у підготовці уроків із православної віри, культури і моральності, священної та церковної історії; викладена добірка програм факультативів духовно-морального спрямування для світських шкіл. Інформаційно-просвітницький проект «завет.ги - православне читання» представляє в своєму розділі «Мамам і татам» матеріали з педагогіки, воцерковлення, а також шлюбу, виховання дітей та підлітків (на сайті представлено освітні матеріали, широко викладено тему статевого виховання дітей). Ресурс «Сторінка православної матері» створено з метою зібрати існуючі в Інтернеті і в друкованих ЗМІ матеріали про православну родину.

Монастирі та каплиці, музеї і заповідники, духовні навчальні заклади та богословські установи все частіше пропонують віртуальні 3D-тури, де пропонується ознайомитися з цифровими копіями ікон, богослужбових книг і ювелірних виробів. Переглядаючи панорами, можна самостійно змінювати напрямок перегляду і кут огляду, наближати і віддаляти об'єкти, щоб розглянути інтер'єри храмів в подробицях. Можна спостерігати панораму в режимі повноекранного перегляду на комп'ютерах, а також в простому режимі на екранах планшетів і мобільних пристроїв.

У кіберпросторі надається різноманіття послуг з богослов'я, зокрема, таких, як інтернет-трансляції Міжнародних різдвяних освітніх читань, курси дистанційного навчання церковної соціальної роботи, курси дистанційного навчання з практичного протиабортного консультування кризових вагітних, дистанційні курси з орнаментального церковного шиття, інтернет-навчання технологіям організації психолого-педагогічної та соціальної роботи з дітьми-сиротами, онлайн-зустрічі, присвячені організації та діяльності сестринств, патронажному догляду за хворими.

У православному Інтернеті містяться програми дистанційного навчання для ув'язнених, регентські, місіонерські, катехизаторські, співочі, золотошвейні курси, пропонується познайомитися з капеланською службою, роботою паломницьких центрів, військово-історичного театру, фото-відео-аудіо-галереї. У WWW успішно функціонують православні дитячі садки та недільні школи, православні гімназії і християнські просвітницькі центри, єпархіальні богословські та катехизаторські курси, дитячі недільні школи і парафіяльні бібліотеки.

У Всесвітній мережі Інтернет численні ресурси присвячені тлумаченню понять: Бог, Біблія, світ, людина, самопізнання, традиція, культура, творчість, віра батьків, шлях розуміння, християнська філософія, сьогодення і майбутнє, теорія і практика, життя і вічність. Кіберпростір надає доступ до різноманітної інформації з православ'я для широкого кола користувачів, будучи путівником і помічником для всіх бажаючих ознайомитися зі світом православної культури.

Аксіоматично, що за допомогою Глобального павутиння у релігійних організацій з'явилася можливість отримувати та поглиблювати богословську освіту, впроваджувати онлайнні форми спілкування з парафіянами в процесі місіонерської та катехизаторської роботи, підвищуючи тим самим статус теології в сучасному суспільстві. Незважаючи на триваючу війну на Сході нашої країни, для українського користувача доступні освітні сайти РПЦ, як і інших православних церков різного канонічного підпорядкування, представлених по всьому світу.

Ймовірно, поки що не існує практично жодних сподівань, що така політика церковного заохочення путінівської влади православ'ям перестане мати місце. Сайти демонструють, що РПЦ живе нібито поза внутрішнім простором російсько-української

війни. Ця політика була б по-своєму прийнятною, якби не тисячі загиблих, десятки тисяч поранених і сотні тисяч переміщених осіб з української території, зайнятої прихильниками т. зв. «руського миру», колонізаторської політики Росії. Іntenції сприйняття відповідних подій УПЦ Московського Патріархату також не цілком корелюють з реальністю і демонструють, що ця Церква перебуває радше в уявному світі – за її версією, в Україні, як і раніше, йде лише братовбивча громадянська війна, до якої сусідня держава-агресор нібито не має безпосереднього відношення.

Російська збройна агресія проти України розмежувала прихильників однієї і тієї ж конфесії, що знаходяться по різні боки політичного фронту. Якщо для УПЦ Московського Патріархату проблема анексованих РФ територій Криму та окупованих частин Донецької та Луганської областей носить животрепетний характер, то для Російської ПЦ це зовсім не є проблемою: вона продовжує жити, нібито в зовнішньополітичному плані нічого не відбувається. За аналогією з цією ситуацією, військова операція Росії в Сирії Патріархом Московським і всієї Русі Кирилом називається «священною війною» таким самим чином, як священним іменувався збройний конфлікт цієї країни в Абхазії і Південній Осетії в 2008 році, агресія в Афганістані. Таким чином, обличчя Церкви, що демонструється в Інтернеті і ширше - у ЗМІ, не приховує гримас московської імперської політики.

Аналізуючи питання щодо ставлення Російського православ'я до WWW, можна відзначити, що в Інтернеті воно стоїть на подібних світоглядних позиціях і захищає ті ж самі ідеї й цінності, що і оффлайн, відстоюючи принципи консерватизму, протестуючи проти «розбещуючих програм» так званого статевого виховання в школах, ЛГБТ-спільноти, ідеї свободи абортів, «індустрії розпусти», руху чайлд-фрі і існування багатоманітних форм родини, включаючи одностатеві шлюби. У своїй діяльності Російська ПЦ враховує і керується прийнятими законами про образу почуттів віруючих, про обмеження місіонерської діяльності, про екстремізм, заборону ознайомлення зі списком заборонених Московським Патріархатом книг, а також Федеральним списком екстремістських матеріалів, що включає в себе тисячі пунктів. Саме Російська ПЦ ініціювала законодавчі ініціативи В.Мілонова, «пакет І.Ярової»; періодично виникає актуалізація ідей телегонії, незважаючи на офіційну позицію Російського Православ'я щодо заперечення даної концепції.

Відома ініціатива Патріарха Московського і всієї Русі Кирила, відповідно до якої основи православної культури повинні вивчатися протягом всіх одинадцяти років шкільної програми, знаходить своє відображення і в Інтернеті. Гримаси імперського політикуму часом включають в себе імперськість, месіанізм, колоніалізм, войовничий мілітаризм, ересь етнофілетизму, засуджену ще на Помісному Константинопольському Соборі 1872 року, та ін. Можна відзначити, що в Рунеті Російське православ'я поводиться так само відверто й послідовно, як і в реаліях, адже православ'я РПЦ може пригнічувати релігійну свободу, в тому числі і в Рунеті, шляхом порушення кримінальних справ, наприклад, щодо відеоблогерів за ловлю покемонів в процесі гри Pokémon Go в церковних закладах.

Президент Української асоціації релігієзнавців А.М. Колодний вважає, що в Україні спостерігається тенденція до появи привілейованої церкви на шкоду принципу рівності різних конфесій, що є ключовим питанням у сфері забезпечення свободи віросповідання, а також налагодження стабільної і плідної співпраці між державою та релігійними громадами. Схоже на те, що прихильники УПЦ Московського Патріархату визнають релігійну свободу переважно у ставленні до самих себе, в тому числі і в Інтернеті, причому іноді в їхніх діях присутній певний фанатизм. Хоча в інтересах Російської ПЦ було б здійснювати світоглядно більш гнучку політику, адже тематичні сайти, які висвітлюють ідеї толерантності, екуменізму, політкоректності, сучасні проблеми релігійного життя, могли б сприяти ствердженню цінностей релігійної свободи та активізації міжрелігійного діалогу.

Хресна хода УПЦ МП на Київ напередодні 28 липня 2016 року - чергової річниці хрещення Київської Русі, і сама можливість її проведення певно свідчать про рівень здійснення свободи совісті в Україні. Загалом кажучи, релігійна свобода є однією з основоположних, фундаментальних і ключових демократичних цінностей, що конституують загальнолюдські права та ідеали, серед яких виражену значущість має релігійна освіта.

3.7 Михайло БАБІЙ та Людмила ФІЛИПОВИЧ. СВОБОДА РЕЛІГІЇ ТА ПРОТЕСТАНТИЗМ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Проблема свободи релігії в рік півтисячолітнього ювілею Реформації є актуальною. Вона не може не привернути уваги дослідників, експертів, віруючих – протестантів і не протестантів. Пів-тисячоліття європейці, а з ними і частина американців живуть в новій релігійній і світоглядній реальності, яка принципово вирізняється від попередньої, переважно одно- чи двокультурної, своєю різноманітністю. І тут особлива роль належить протестантизму як одному із наслідків Реформації 1517 року. Вивчаючи протестантські основи віри, життя його послідовників, міркування його ідеологів, розумієш, що свобода совісті, свобода релігії – не пустий звук чи абстракція, а цінності, які виборені і вистраждані протестантами. Право сповідувати свою віру, вшановувати Бога по-своєму оплачено тисячами вбитих, переслідуваних, ув'язнених, пограбованих, які не відмовилися від віри, не зреклися свободи совісті. До сьогодні протестанти є найбільш послідовними захисниками релігійної свободи, оскільки пам'ятають про ціну, яку прийшлося заплатити за власні переконання і віросповідний спокій в більшості країн Європи та Америки. І хоча переважна більшість з протестантів давно вже є історичними, а десь навіть домінуючими церквами, вони загалом послідовно продовжують захищати не тільки свої права, там де вони ущемляються, але й права інших релігійних меншин в країнах свого історичного виникнення і поширення.

Тема актуальна і для України, де протестанти від XVI ст. були частиною її релігійного ландшафту, відіграючи в певні історичні моменти роль альянсу в політиці насадження моноконфесійності, панування однієї церкви чи релігії. І зараз, коли Україна підписала міжнародні угоди щодо дотримання принципу свободи совісті, коли вона гарантує кожній людині право вільно сповідувати або не сповідувати будь-яку релігію, саме протестанти є тими охоронцями свободи релігії, основи якої були закладені ще в античні часи, а розвинуті та відстояні в часи Реформації.

Ступінь вивчення. В академічному релігієзнавстві і в конфесійному богослов'ї вивчається протестантизм в межах виключно християнських, тобто того, як протестантизм утверджував сам себе в християнському світі або як його не приймали інші християни, що призвело до боротьби за свободу совісті. Добре відомі наукові пошуки природи протестантизму, ролі Ренесансу і Реформації у появі ранньопротестантських напрямків. Чимало існує досліджень з історії протестантизму, особливостей його віровчення, окремих постатей. Але мало хто цікавиться тим, як протестантизм вплинув на утвердження принципів свободи віросповідань і свободи совісті.

Відтак варто дослідити, яким чином протестантизм вплинув на утвердження свободи совісті, як еволюціонували уявлення протестантів на зміст цієї демократичної і культурної цінності європейських суспільств, що спонукало і зараз спонукує протестантів до захисту і боротьби за свободу віросповідання і свободи совісті.

Основний виклад. Напередодні Реформації – потужного культурно-релігійного руху в Європі XVI ст., який став природною реакцією на кризу християнського світу, в його надрах почали формуватися паростки нового соціально-політичного, культурного і духовного життя. Вони переконливо заявили про себе у гуманістичному мисленні, у новій теології, у наукових та географічних відкриттях, у соціальних протестах проти влади і насильства церкви.